

ข่าวสาร ด้านยาและผลิตภัณฑ์สุขภาพ

ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑๕๔ ประจำเดือน มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๙

โทษจากการใช้สมุนไพรที่ควรรู้ (ตอนที่ 1)

ในปัจจุบันมีการนำสมุนไพรมาใช้ประโยชน์อย่างมากมาย ทั้งเป็นยา อาหาร เครื่องดื่ม อาหารเสริมบำรุงร่างกาย เครื่องสำอาง หรือใช้แต่งสี แต่งกลิ่นในอาหารและยา ตลอดจนใช้เพื่อขับสารพิษ แต่หากมีการนำสมุนไพรมาใช้อย่างไม่ถูกต้อง ไม่ถูกวิธี สมุนไพรอาจจะก่อให้เกิดโทษต่อผู้ใช้ได้ ดังจะเห็นได้จากรายงานทางคลินิกเกี่ยวกับอาการไม่พึงประสงค์ที่เกิดจากการใช้สมุนไพร ซึ่งรายชื่อสมุนไพรที่สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาของสหรัฐอเมริกา (US FDA) ประกาศเตือนให้ระวังถึงความปลอดภัยจากการใช้ เมื่อปี ค.ศ. 1993 มีทั้งหมด 9 ชนิด ได้แก่ Chaparral, Comfrey, Yohimbe, Lobelia, Germander, Willow Bark, Ma huang, Jin Bu Huan (ตำรับสมุนไพรจีน), ผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่มีสมุนไพรในกลุ่ม Stephania และ Magnolia species โดยการแบ่งกลุ่มสมุนไพรจำแนกตามโทษจากการใช้สมุนไพร สามารถแบ่งได้เป็น 7 กลุ่ม และสมุนไพร 1 ชนิด อาจทำให้เกิดโทษได้มากกว่า 1 กลุ่ม ดังนี้

- 1. กลุ่มสมุนไพรที่ทำให้เกิดปฏิกิริยาการแพ้ (Allergic reactions)** เช่น นมผึ้ง อาจทำให้เกิดปฏิกิริยาตอบสนองไวเกิน เช่น อาการหืด หลอดลมหลอดเกร็ง หลอดเลือดบวม ความดันโลหิตต่ำ เยื่อตาอักเสบ ผื่นคัน ซึ่งอาจเกิดจากโปรตีนในนมผึ้งไปกระตุ้นแอนติบอดี (antibody) ชนิด IgE ในร่างกาย
- 2. กลุ่มสมุนไพรที่ทำให้เกิดความเป็นพิษ (Toxic reactions)** แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ
 - 2.1 สมุนไพรที่ทำให้เกิดความเป็นพิษต่อดับ** เช่น ใบขี้เหล็กในรูปแบบยาเม็ด ซึ่งปัจจุบันถูกระงับการผลิตในประเทศไทยไปแล้ว หรือ คาวา (kava) สำหรับรักษาอาการนอนไม่หลับ ที่มีรายงานว่ามามีผลทำลายตับ
 - 2.2 สมุนไพรที่ทำให้เกิดความเป็นพิษต่อไต** เช่น สมุนไพรลดน้ำหนักที่มีสาร aristolochic acid ผสมอยู่อาจทำให้เนื้อไตมีพังผืดและเกิดความผิดปกติขึ้น นอกจากนี้ ผู้ป่วยโรคไตควรระวังการใช้ชะเอมเทศและมะขามแขก เพราะอาจทำให้เกิดภาวะโปแตสเซียมต่ำในเลือด และ น้ำลวกยออาจทำให้เกิดภาวะโปแตสเซียมสูงในเลือด และมีรายงานว่ามะเฟืองทำให้ไตเป็นพิษจากออกซาเลต (oxalate nephropathy) ได้
- 3. กลุ่มสมุนไพรที่ทำให้เกิดอาการไม่พึงประสงค์ (Adverse effects)** ซึ่งอาการข้างเคียงหรืออาการไม่พึงประสงค์ที่เกิดขึ้นอาจสัมพันธ์หรือไม่สัมพันธ์กับฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาที่ต้องการ และมักพบเฉพาะในบางราย เช่น แปะก๊วยอาจทำให้เกิดอาการระคายเคืองกระเพาะอาหาร หรือเลือดออกในสมอง และโสมอาจทำให้เกิดการกระตุ้นระบบประสาทส่วนกลาง ความดันโลหิตสูง หรือเกิดผื่นที่ผิวหนัง
- 4. กลุ่มสมุนไพรที่ทำให้เกิดปฏิกิริยาระหว่างยากับสมุนไพร เมื่อมีการรับประทานร่วมกัน (Herb and drug reactions)** ซึ่งมีผลให้ยาหรือสมุนไพรที่รับประทานอยู่ ออกฤทธิ์เพิ่มขึ้นหรือลดลงได้ เช่น เซนต์จอห์นเวิร์ท (St. John's Wort), เกรปฟรุ๊ต (Grapefruit), แปะก๊วย หรือชา อาจเกิดปฏิกิริยาร่วมกันระหว่างยาบางชนิดได้
- 5. กลุ่มสมุนไพรที่ทำให้เกิดอันตรายหากใช้ผิดชนิดหรือผิดวิธี (Mistaken plants, Mistaken preparation)** เนื่องจากสมุนไพรบางชนิดจะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน และอาจคล้ายคลึงกับพืชมีพิษบางชนิด หากขาดความเชี่ยวชาญอาจนำมาใช้ผิดชนิดและผิดวิธีทำให้เกิดโทษต่อร่างกายได้ เช่น ผลมะเกลือสดสำหรับฤทธิ์ในการถ่ายพยาธิ หากรับประทานโดยไม่ได้ผสมกับน้ำกะทิ แต่นำไปต้มหรือนำไปผสมกับน้ำปูนใสจะทำให้เกิดพิษที่ตาได้
- 6. กลุ่มสมุนไพรที่ทำให้เกิดอันตรายหากมีการปนเปื้อนของสารต่าง ๆ (Contamination)** เช่น โลหะหนัก ยาฆ่าแมลง หรือเชื้อจุลินทรีย์ ซึ่งไม่ควรพบหรือหากพบการปนเปื้อนดังกล่าวก็ไม่ควรเกินปริมาณที่กฎหมายกำหนด ซึ่งส่วนใหญ่มักพบในผลิตภัณฑ์ที่ไม่มีเลขทะเบียนยาและไม่ทราบแหล่งผลิต
- 7. กลุ่มสมุนไพรที่ทำให้เกิดอันตรายหากมีการปลอมปนของยาหรือสารที่มีฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา (Adulterants)** เช่น การปลอมปนของสารสเตียรอยด์ ซึ่งทำให้เกิดอันตรายต่อร่างกายได้หากใช้ไม่ถูกต้อง เนื่องจากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์

ข้อมูลที่ว่ากล่าวมาเป็นเพียงตัวอย่างสมุนไพรที่อาจทำให้เกิดโทษจากการใช้ขึ้นได้ ดังนั้นก่อนการใช้สมุนไพรชนิดใด ประชาชนควรตระหนักถึงโทษที่อาจเกิดขึ้น และศึกษาหาข้อมูลประกอบการตัดสินใจ หรือหากมีข้อสงสัย ควรปรึกษาแพทย์หรือเภสัชกรทุกครั้ง ซึ่งจะขอก้าวถึงคำแนะนำพื้นฐานในการใช้สมุนไพรต่อไป ใน โทษจากการใช้สมุนไพรที่ควรรู้ (ตอนที่ 2)